

Arvo Oksanen (1926–2006) in memoriam

Kansanopistomies ja tutkija, monipuolinen yhteiskunnallinen vaikuttaja

Oriveden opiston entinen opettaja ja vararehtori Arvo Oksanen kuoli 4.5.2006, noin kaksi kuukautta 80-vuotispäivänsä jälkeen. Hänet tunnetaan parhaiten pitkästä ja merkittävästä kansanopistourastaan, mutta hän oli myös aktiivinen tutkija ja monien artik-

kelienv kirjoittaja sekä monipuolinen yhteiskunnallinen vaikuttaja. Arvo Oksanen syntyi Laukaalla 7.3.1926 viisilapsiseen metsänvartijaperheeseen. Oksasella itsellään oli seitsemän lasta. Eläkkeellä Oksanen ehti olla noin 17 vuotta, vuodesta 1989 lähtien.

Ylioppilaaksi Oksanen kirjoitti Jyväskylän yhteislyseosta 1946. Nuoruuden vakava sairaus ei lannistanut hänen opiskelu- ja tiedonhaluaan, vaan hän valmistui kansakoulunopettajaksi Jyväskylän seminaarista 1951. Oksanen toimi aluksi (1951–56) kansakoulunopettajana Muuramessa, mutta hän jatkoi opintojaan Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulussa, mistä hän valmistui kasvatustieteiden kandidaatiksi 1956. Todistuksessaan hänellä oli laudatur-arvosanat sekä kasvatusta ja -opetusopissa että psykologiassa, molemmat erinomaisin tiedoin.

Elämäntyö Oriveden opistossa

Vuonna 1956 Arvo Oksanen valittiin kasvatustieteiden opettajaksi (kasvatustieteet ja psykologia) Oriveden opistoon ja vuonna 1964 opiston vararehtoriksi. Hän muodosti rehtori Paavo Savannon kanssa toimivan työparin, jonka ansiosta Oriveden opisto kehittyi vuosien mittaan eräänlaiseksi malliopistoksi.

Oksasen kansanopistoura kesti 33 vuotta. Hä-

nen vaikutuksensa tuntui sekä opiston sisällä että koko kansanopistoyhteisössä. Hän oli merkittävä persoonallisuus niin opiskelijoille kuin muille opettajille ja koko opiston henkilöstölle. Kirjoitustensa, yhteiskunnallisen osallistumisensa ja kansanopistoauskultanttien koulutuksen kautta Oksanen vaikutti koko kansanopistoyhteisöön. Monet nykyiset rehtorit ja opettajat muistavat hänet asiallisena ja aina inhimillisenä opettajana sekä merkittävänä sivistyspersoonana.

Opiskelin Oriveden opistossa 1960-luvun alussa ja osallistuin Oksasen psykologian luennoille. Ne olivat erittäin suosittuja, koska hän luennoi hyvin selkeästi ja kiinnostavasti. Me nuoret halusimme oppia ymmärtämään paremmin itseämme ja inhimillistä toimintaa yleensä. Tästä syntyi oma kiinnostukseni ihmisen kehitystä ja käyttäytymistä kohtaan ja se ohjasi minut – kuten monen muunkin opistolaisen – jatkamaan opintojani Tampereelle vuonna 1960 siirtyneessä Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa.

Arvo Oksanen ei ollut mikään räiskyvä persoonallisuus, vaan tyynen rauhallinen ja asiallinen, kaikki huomioonottava ”isähahmo”, jonka tukeen saattoi aina luottaa. Hän sai opiskelijat huomaamaan omat piilevät resurssinsa ja luottamaan omiin kykyihinsä. Hän toteutti ihailtavalla tavalla Grundtvigin ”elävän sanan” ja inhimillisen vuorovaikutuksen perusajatusta omassa opetuksessaan.

Opettajana Tampereen yliopistossa

Kuuntelin Oksasen luentoja myöhemmin myös Tampereen yliopistossa hänen toimiessaan siellä aikuiskasvatuksen tuntiopettajana (1965–1972) ja lehtorina (1974–1975). Saatoin todeta, että hänen ajattelunsa oli edelleen asiantuntevaa ja ilmaisunsa selkeää. Oksasen noin 10-vuotinen ura aikuiskasvatuksen opetustehtävissä sisälsi mm. kasvatustieteiden psykologiaa, didaktiikkaa ja psykometriikan metodeja. Jotkut hänen entiset oppilaansa

ovat säilyttäneet mm. hänen didaktiikan ja kasvatuspsykologian-luentosarjansa muistiinpanot tähän päivään saakka. Niistä näkee, miten laaja-alaisesti ja syvällisesti hän oli aina asiaansa perehtynyt.

Itse muistan erityisesti psykometriikan kurssin, jolla tilastollis-empiirisen tutkimuksen menetelmät selkiytyivät meille opiskelijoille.

Oksanen opetti em. aiheita vuosikausia myös kesäyliopistoissa eri puolilla Suomea. Jonkin aikaa hän hoiti aikuiskasvatuksen professorinkin tehtäviä. Hänen yliopistouransa muodostui näin melko pitkäksi ja monipuoliseksi. Hänen ansiokseen voidaan katsoa kasvatuspsykologian ja aikuisdidaktiikan asiantuntemuksen syveneminen 1960-luvun lopulla yliopisto-opetuksessa.

Tutkijana

Arvo Oksasta voidaan pitää kansanopistotutkimuksen uranuurtaja. Hän julkaisi 1960-luvun loppupuoliskolla neljä erillistä kansanopistotoimintaa käsittelevää tutkimusraporttia: Kansanopiston oppilaiden suhtautuminen eri oppiaineisiin (1966), Erityyppisten kansanopistojen oppilaiden asenteista (1968), Kansankorkeakoulun opiskelijain sosiaalinen tausta ja opiskelumotiivaatio (1968) sekä Kansanopiston oppilaiden asenteiden muuttuminen lukuvuoden aikana (1969). Tutkimukset olivat ajankohdalle tyypillisiä empiristis-tilastollisia ”asennetutkimuksia”, jotka olivat tuon ajan kasvatustutkimuksessa hyvin yleisiä. Viimeksi mainittu tutkimus hyväksyttiin kasvatusopin lisensiaatintyönä Tampereen yliopistossa (humanistinen tiedekunta) ja se julkaistiin Kansanopistoyhdistyksen monistesarjassa (1970).

Lisensiaattityössään Oksanen sovelsi mielenkiintoisella tavalla tuolloin hyvin suosittuja psykologisia asennetutkimuksia, koskenniemeläistä ryhmä- ja sosialisaatiotutkimusta sekä yhteiskuntatieteellisiä sosiaalisatioteorioita keskenään. Tutkimusasetelma on täsmällisesti asetettu hypoteeseineen ja empiirisiä tutkimusmenetelmiä käytetään osaavasti ja kriittisesti. Tulokset täsmensivät kansanopiston vaikutuksia opiskelijoiden asenteisiin ja erilaisten yksilöllisten ja sosiaalisten taustatekijöiden vaikutuksia heidän asenteidensa muuttumiseen/muuttumattomuuteen.

Nykyisen käytännön mukaan Oksasen runsaasta tutkimusaineistosta ja analyyseista muokattiin helposti väitöskirja, mutta valitettavasti hän

ei saanut riittävästi kannustusta tutkimustyölleen, joten väitöskirjan tekeminen jäi muiden tehtävien jalkoihin. Mainittakoon, että Aulis Alanen väitteli samana vuonna Tampereen yliopistossa, mutta se tapahtui yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. Kummankin työt olivat aikanaan urauurtavia, Alasen järjestömuotoisen opintokerhotyön ja Oksasen kansanopistotutkimuksen osalta.

Tutkimusseuran aktiivi

Tutkimuskautensa jälkeen Oksanen suuntasi energiansa ensisijaisesti käytännön toimiin, mutta hänen kiinnostuksensa tutkimusta kohtaan säilyi läpi elämän. Tästä osoituksena on mm. se, että hän mainitsee kansanopistomatrikelissa ”harrastukseen” shakinpeluun, science fiction -kirjallisuuden ja kansanopistotutkimuksen. Viimeksi mainitulla harrastuksella oli myös katetta, sillä Oksanen toimi vuosikausia aktiivisesti Aikuiskasvatuksen Tutkimusseurassa (johtokunnan jäsen 1963–69, varaesimies 1972–77, seuran kunniajäsen 1990). Erityisesti siinä vaiheessa kun Kansansivistysopillinen yhdistys (nyk. Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura) siirtyi vuonna 1960 Yhteiskunnallisen Korkeakoulun ja esimies Harvan mukana Tampereelle, olivat Arvo Oksanen ja Paavo Suvanto seuran kantavia voimia. He osallistuivat aktiivisesti kaikkiin seuran tilaisuuksiin ja toivat keskusteluun mukaan oman käytännön kokemuksensa.

Oksanen osallistui myös aikuiskasvatuksen tutkimusseminaareihin ja kirjoitti vuosien kuluessa monia alan tutkimuksen kehittämistä käsitteleviä artikkeleita (ks. 1966, 1967, 1973, 1980, 1986). Oksanen kirjoitti useita kymmeniä artikkeleita, joiden joukossa on monia erinomaisia esseitä. Niissä hän käsitteli mm. aikuisopetuksen suunnittelun psykologista taustaa (1965), aikuisten oppimiskykyä (1970), vapaan sivistystyön ja ammattikasvatuksen suhdetta (1970), aikuisten yhteiskunnallista kasvatusta (1988), aikuiskasvatuksen arvolähtökohtia (1985), aikuisopettajalle asetettavia vaatimuksia (1980) sekä yhteiskunnan rakennemuutosten vaikutusta kansanopistoihin (1989).

Yhteiskunnallinen vaikuttaja

Opetus- ja hallintotehtäviensä ohella Oksasella riitti energiaa myös yhteiskunnalliseen toimintaan.

taan sekä kunnallisella että valtakunnallisella tasolla. Hän toimi Oriveden kunnan/kaupungin-hallituksen jäsenenä 20 vuotta (1973–92, vuodesta 1977 varapuheenjohtajana), hän oli Oriveden seudun kansanterveystyön liittovaltuuston varapuheenjohtaja, Oriveden kansalaisopiston johtokunnan jäsen (1970–) ja sen varapuheenjohtaja (1973–) sekä kuntasuunnittelutoimikunnan varapuheenjohtaja. Tämän lisäksi hän osallistui aktiivisesti sekä puolue-, osuus- että ammattiyhdistystoimintaan. Hän toimi mm. sosiaalidemokraattisen puolueen puoluekokousedustajana ja Aikuiskasvatusopistojen toimenhaltijaliiton hallituksen puheenjohtajana (1975–88). Viimeksi mainitussa pyrkimyksessään hän seurasi Z. Castrénia, joka oli aikanaan mukana kehittämässä henkisen työn tekijöiden ammattiyhdistystoimintaa. Oksanen toimitti vuodesta 1976 lähtien Toimenhaltijaliitto tiedottaa -palsta Kansanopistolehdestä.

Oksaselle yhteisöllisyys ja yhteisön paras oli aina etusijalla, ei oman edun ajaminen. Kuvaaavaa on, että hän jättäytyi usein mielellään vähän syrjään "varapuheenjohtajaksi". Hänen mukanaolonsa takasi sen, että asiat sujuivat asianmukaisesti.

Kirjoittajana pohdiskelija

Anna-Liisa -vaimon kuoltua 1996 Arvo muutti Orivedeltä Järvenpäähän lähemmäksi lapsiaan ja lastenlapsiaan. Lukeminen oli mieluinen harrastus niin kauan, kuin näkö sen salli, samoin ristisanatehtävien ratkaiseminen. Hän oli laatinut niitä jopa nuorempana itse. Hänen vakavimmaksi harrastukseksi muodostui kuitenkin noin 10 viimeisen vuoden ajan pohdiskeleva kirjoittaminen. Hän kirjasi jatkuvasti "Merkintöjä" niin, että niitä kertyi vuosien mittaan kunnioitettava määrä, noin 300 sivua. Ne eivät sisällä hänen elämänsä historiaansa, vaan hän pohdiskelee niissä yleisesti inhimillisen elämän syntyä, kehitystä ja merkitystä.

Hän pyrki luomaan synteisiä eri tieteenalojen tutkimustulosten ja ajattelun pohjalta. Hän pohti myös, mitkä ovat ihmisen mahdollisuudet selvitä tulevaisuuden monin tavoin monimutkaistuvassa yhteiskunnassa ja globalisoituvassa maailmassa. Kirjoituksissaan Oksanen pyrki hahmotamaan kokonaisvaltaisesti ihmisen kehitystä ja maailman muuttumista, vaikka hän ymmärsi hyvin omat rajoituksensa ja tämän tehtävän mah-

dottomuuden. Aidolla pyrkimyksellään hän osoitti olevansa loppuun saakka persoonallisuus, inhimillinen ihminen ja aito humanisti.

Lähteet

Oksanen, Arvo:

Aikuisopetuksen suunnittelun psykologista taustaa. Vapaa kansansivistystyö XIII. Otava 1965.

Aikuiskasvatuksen tutkimuksesta. Kansanopisto 1966, 135–136.

Tutkimustoiminnan kehittämisestä. Kansanopisto 1967, 32–33.

Aikuisten oppimiskyvystä. Vapaan kansansivistystyön XVII vuosikirja 1970, 28–31.

Vapaa sivistystyö ja ammattikasvatus. Teoksessa Karjalainen (toim.) 1970. Vapaan sivistystyön tavoitteet. Weilin+Göös.

Aikuiskasvatuksen tutkimuksesta. Kasvatus (4) 1973:3, 145–148.

Aikuisopiskelun tulosten arvioimisesta. Opisto-lehti (51) 1974:6, 178–179.

Yleissivistyksen ongelma. Vapaan sivistystyön vuosikirja XXIII 1979, 41–50.

Aikuisten opettaja. Teoksessa Huuhka et al. (toim.), Aikuiskasvattaja. Vapaan sivistystyön XXIV vuosikirja 1980. WSOY.

Totta ja oikeaa. Teoksessa Manni & Tuomisto (toim.), Humanistin teemojen tuntumassa. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol 196. Tampereen yliopisto.

Kansanopistotutkimuksen kehittäminen. Kansanopisto (57) 1985: 8, 6–9.

Kommenteja aikuiskasvatuksen tutkimusseminaarin tiimoilta. Aikuiskasvatus (6) 1986:3, 161–163.

Aikuisten yhteiskunnallinen kasvatus – joitakin lähtökohtia. Aikuisten yhteiskunnallinen kasvatus. Vapaan sivistystyön XXIX vuosikirja 1988, 9–20.

Rakennemuutos ja kansanopistot. 1989 Teoksessa Tuomisto & Oksanen (toim.), Kriittinen ajattelu aikuiskasvatuksessa. Vapaan sivistystyön XXXI vuosikirja. Kirjastopalvelu Oy.